

Kulturhistoriskt underlag till vård- och underhållsplan

Magdalena Jonsson, 2007

Kort historik

Källor

- ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.
KLM Kalmar läns museums arkiv.
RB Ragnhild Boström, Böda och S:t Olof
BA Muntliga uppgifter kyrkvaktmästare Börje Andersson

De nedan redovisade uppgifterna utgör en sammanfattning av redovisad litteratur och genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia.

År	Händelse	Källa
Början av 1100-talet	Ett långhus med kor och absid byggs. Av långhuset finns idag delar av murverket kvar i det nuvarande långhusets sydvästra del.	RB
Slutet av 1100-talet	Absiden ersattes av ett fullbrett, rektangulärt kor. Av detta kor återstår idag rester av murverket i det nuvarande långhusets sydöstra del.	RB
Mitten av 1200-talet	Långhuset byggdes ut med en korsarm i norr. Av denna återstår idag rester av murverket i långhusets norra sida.	RB
Slutet av 1400-talet	En sakristia byggdes. Av denna återstår idag murverk i långhusets nordöstra hörn.	RB
1801-1803	Ombyggnad av den medeltida kyrkan efter ritningar framtagna vid Överintendentsämbetet (ÖIÄ). Arbetet utfördes av murarmästare Johan Pettersson, Kalmar. Den tornlösa försvarskyrkan från medeltiden försågs med torn i väster och ny sakristia i öster. De medeltida valven revs. Stora delar av den medeltida kyrkans långhusväggar sparades. I medeltidskyrkans kor påträffades under rivningsarbetet en källa med starkt flöde. Källan fylldes igen.	ATA
1806	Kyrkan målades. Enligt en beskrivning från 1828 var altarbordet marmorert i askgrått och disken brunmålade med ett ljusst rutgaller. Predikstolen var ljusst blå med vita och förgyllda lister. Läktaren bars upp av åtta pelare varav fyra var brunmålade och fyra längre bak omålade. De sistnämnda hade satts dit i senare tid. Till läktaren ledde två svängda trappor, en på var sida om kyrkans mittgång.	ATA, KLM
1811	En orgel inköptes från Kristdala kyrka. Med verket följde ett antal dekormålade speglar som målats 1753.	KLM
1823	Orgeln byggdes om och fick åtta stämmor.	KLM
1864	Nytt yttertak. Orgelverket renoverades. Nya bänkar och ny, rund altarring. Kyrkorummet målades av I N Brunnberg, Västervik.	RB
1893	Taket reparerades.	RB
B 1900-talet	Någon gång efter 1908 målades kyrkorummet om. Över fönstren och över valvet vid absiden målades textband.	RM, KLM
1913	Altartavlan målas av Ivan Hoflund efter förebild av Block. Över absiden målades en textbård.	ATA, RB

1924	Kyrkans tak reparerades.	ATA
1931	En varmluftsanläggning levererad av Ebbes bruk, Huskvarna, installerades. Installationen krävde ett nytt pannrum och en del grävarbeten under kyrkan. Den källa som påträffats vid arbetena 1801-1803 påträffades på nytt vilket skapade en del tekniska problem. Man påträffade också resterna av en gravhäll, vilken idag förvaras i ett av tornrummen, samt en medeltida gravkammare.	ATA, KLM
1933	Interiör renovering efter förslag av arkitekten Sven Rosman. Kyrkorummet, vapenhuset och sakristian målades om. Innertaken, som tidigare hade varit gråa, målades i vitt. Sprickor i väggarnas puts lagades och avfärgades i grått med fönsternischer och omfattningar i vitt. Väggarna hade tidigare varit avfärgade i gult med en mörk, målad panel och dekormåleri. Panelen förefaller ha målats över liksom textbanden och dekormåleriet från 1900-talets början. Läktarbarriären hade varit dekorerad med målade rundbågar och schablonmåleri. Enligt renoveringsförslaget skulle denna dekor nu ersättas med en enkel indelning i fyrkantiga fält med ljusa fyllningar och mörkare ramar. Det förefaller som att detta inte gjordes. Läktarbröstningen fick istället den enkla utformning den har idag. Bänkinredningen målades i blågrått med gavlarnas fyllningar marmorerade och laserade. Fönster och dörrar målades i samma färgskala som bänkarna. Kolonnerna marmorades i ljus ton. Altaruppsatsen, altarringen, predikstolen och nummertavlorna tvättades och bättringsmålades. Trapporna till läktaren och skåp under läktarna målades lika dörrarna.	ATA, KLM, RB
1942	Exteriör och interiör renovering efter förslag av länsarkitekten Åke Strindberg. En större undersökning av kyrkans murverk gjordes. Man fann då bl a den norra portalen som daterades till omkring 1230. Även rester av två portaler på sydsidan hittades. Exteriört knackades putsen på långhuset ner och väggarna omputsades. Även putsskador på tornet lagades. Sakristians ingång i öster försågs med en ny trappa. Solbänkarna renoverades eller utbyttes mot nya. Skadad panel på lanterninen ersattes och lanterninen målades. Den skeva tornhuvun rätades upp. Tornhuvun, som var avtäckat med plåt, täcktes med ny galvaniserad järnplåt. Ljudluckorna behandlades med blandning av olja och tjära. Kyrktupp och kulor förgylldes. Nya hänggrännor och stuprör. Ingången i väster försågs med nya ytterdörrar av ek. Interiört ordnades en ny förbindelse till tornet med dörr från läktaren. Vapenhusets kalkstensgolv lades om. Ny takpanel i vapenhuset och i sakristian syrabehandlades och målades med kalkvatten. Fönstren i långhuset och sakristian försågs med nya innerbågar. Altaret fick en ny altarskiva. Skåp av ek byggdes i sakristian. Trätunnvalvet isolerades med glasullsmatta.	ATA, KLM, RB
1951	Interiör renovering efter förslag av arkitekt Gunnar Lindsten, Kalmar. Ommålning efter förslag av konservator Sven Wahlgren. Byggnadsfirma N J Andersson, Kalmar, förslag till elinstallationer av	ATA

	<p>Tore Engström, elinstallationer Elektrofirman E Lander, Löttorp och måleri av Helmer Grandin, Böda. Orgeln rengjordes av orgelbyggare Einar Berg, Bromma.</p> <p>Kyrkan fick ett nytt, elektrisk värmesystem. Även elektrisk belysning installerades. Ett nytt trägolv lades i långhuset och stengolv i koret och långhusets gångar. Läktaren sänktes en halv meter. De två trapporna togs bort och ersattes av en trappa i söder. Den rundade altarringen togs bort och ersattes av en rak. Ett rakt altarskrank ska enligt uppgift tidigare ha funnits i kyrkan men när det var så sägs inte. Ny bänkinredning med slutna dörrar efter äldre förlaga som fanns kvar i koret. Ny inredning i sakristian. Ny innervägg mot trappan till pannrummet. I pannrummet iordningställdes el-central och skåp för förvaring. Det gamla stengolvet från koret användes till golv i det här utrymmet.</p> <p>Kyrkorummets färgsättning gick före denna renovering i grått och grått kom även i stor utsträckning att användas även vid denna renovering. Nu målades väggar och tak ljust gråa. Bänkarnas dörrar fick laserade, rosa fyllningar och ramar laserade i ljust grått samt sidostycken i svart lasyr på ljus botten. Sittbänkarna och bänkinredningens insida laserades i grönt. Altarskranket målades i ljusblått och altaruppsatsens tidigare ljusa färgsättning fördjupades med mörkare toner bl a i brunt. Taket under läktaren laserades i svart. Nytt syrabebehandlat glas insattes i korfönstren och fönstren på västra gaveln.</p>	
1966	Elektrisk klockringning installeras. Ny orgel installerades tillverkad av orgelbyggare Ingvar Johansson, Långaryd.	ATA
1969	Takarbeten utförda av BA Bengtsson, byggnadsingenjör. Omläggning av taket. Tegel på tornhuvu samt långhusets och sakristians tak ersattes med kopparplåt. Troligen byttes också plåten på lanterninen. Denna var tidigare täckt med galvaniserad plåt men är idag täckt med kopparplåt lik plåten på övriga tak. Takstolarnas träpanel ska ha ersatts med tryckimpregnerat trä. Nya rännor och rör i koppar. Takgesimsen putsades och avfärgades. Lanterninens väggar av trä målades med träkonserveringsmedel i brunt. Torntuppen förgylldes.	ATA, KLM
1971	Åtgärder i vapenhuset och koret efter förslag av BA Bengtsson byggnadsingenjör. Vapenhusets ingång försågs med innerdörrar så att man fick ett vindfång. Ett nytt fönster likt övriga men mindre gjordes i den södra väggen i vapenhuset. I korets nordöstra hörn togs två korbänkarna bort för att bereda plats för kör.	ATA
1979-81	Exteriör och interiör renovering efter förslag av arkitekt Anders Berglund, Värnamo. Arbetet utfört av Gunnars Bygg & Måleri AB, Värnamo. Exteriört lagades taklisten och fasadputsen. Kyrkan avfärgades med Gotlandskalk. Färgen liksom tidigare ockra. En handikappramp byggdes vid den västra entrén. Målning av fönster, dörrar, ljudluckor och lanternin. Målning av innertaket. Målningsskomplettering av predikstolen. Kolonnerna skrapades rena, sprickor lagades och därefter marmorades de på nytt.	ATA

1988	Ny högtalaranläggning installeras av PO: s ljud och bild, Nybro.	ATA
1993	Omfattande renovering av lanterninen pga rötskador till följd av läckage. Arkitekt Anders Westerlund. Ytterpanel, golv och delar av stommen fick bytas ut. Nya luckor. Putslagningar på hela kyrkan. Sockeln på långhusets västra gavel och tornet frilades från puts för att undvika fuktvandring i anslutning till den källa som påträffats i samband med arbeten under kyrkan tidigare under 1900-talet.	ATA
1996-97	Ett nytt fristående altare tillverkades av Englunds snickerier, Böda. Det placerades framför det gamla altaret.	BA
2007	Trägolvet i sakristian täcktes med masonit och heltäckningsmatta för att minska drag. Det gamla prästaltaret togs bort och det fristående altarbordet flyttades in i sakristian.	BA

Övergripande kulturhistorisk bedömning

Generella värden

Som alla andra kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Böda kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska och ickemateriella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socknen. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften ”Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor”, utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar

Kyrkomiljön

Böda socken är Ölands nordligaste och gränsar i söder till Högby socken. Kyrkan och kyrkogården ligger utmed väg 136 på vägens västra sida. Kyrkplatsen är belägen i den södra delen av såväl socknen som Böda by. Socken är rik på fornlämningar, framförallt från järnåldern. Inventeringar har visat att här finns gott om bevarade husgrunder från just järnåldern. Fiske och sjöfart har under lång tid varit viktiga näringar för socken. En viktig vara var den kalk som brändes av bönder i socknen. Denna skeppades ut via hamnarna i bl a Byxelkrok och Grankullavik. Landsvägen hade tidigare sitt slut vid Böda hamn som var poststation. Hamnen i Böda byggdes ut 1954. Böda socken är till skillnad från övriga Öland rikt på skog. Under 1900-talet har här funnits ett antal större och mindre sågverk. Jordbruket har inte haft samma betydelse som i andra ölandssocknar.

Inom Böda socken finns idag flera kända turistmål t ex raukarna vid Byrum, Trollskogen, Neptuni åkrar och fyren Långe Erik. Här finns också fina badstränder, främst i Bødabukten. Här finns också en av Ölands största campingplatser, Böda Kronocamping. Den bofasta befolkningen är idag liten till antalet. Många hus har blivit sommarställen och flera stugområden har byggts. Idag är turismen den viktigaste näringen i socknen. Tillströmningen av turister sommartid märks också i kyrkan.

Norr om kyrkan ligger prästgården som byggdes 1839. Den är idag frånsåld till privatpersoner. Intill prästgården ligger en fd ladugårdslänga som på 1930-talet byggdes om

till församlingshem. En utbyggnad gjordes på 1950-talet. Byggnaden används än idag som församlingshem. Ytterligare ett stycke norr om kyrkan ligger skolhuset från 1849.

Kring kyrkan ligger kyrkogården som liksom kyrkan har anor från medeltiden. Kyrkogården har utvidgats vid flera tillfällen, senast 1993. De lokala stenhuggartraditionerna märks på kyrkogården. Här finns flera gravvårdar av såväl äldre som yngre datum av kalksten. I norr finns en stigluckor som återuppbyggdes 1950 efter äldre förebilder.

Kyrkobyggnaden

Bakgrund

Den första kända stenkyrkan i Böda började byggas i början av 1100-talet. Den bestod då av långhus, kor och absid. Under medeltiden och århundradena därefter byggdes kyrkan om och till vid flera tillfällen. De största insatserna gjordes under 1100- och 1200-talen då långhuset och koret fick sin utformning. I slutet av 1200-talet var Böda kyrka en hög, tornlös byggnad. Få kyrkor byggdes utan torn men ytterligare exempel är Egby kyrka. Istället för torn hade Böda och Egby kyrkor takryttare. Böda kyrka byggdes under medeltiden också ut i norr med en korsarm och i söder med ett vapenhus.

Kyrkan var liten och antalet sittplatser begränsades också av de pelare som bar upp takryttaren. Eftersom tillbyggnader hade gjorts i olika etapper hade kyrkorummet en besvärlig planlösning. Besökarna måste ha haft svårt att se vad som hände och höra vad prästen sa under förrättningarna. De första diskussionerna om att bygga om kyrkan fördes redan på 1760-talet. Församlingen var dock fattig och man kunde inte enas om hur den nya kyrkan skulle se ut. Det dröjde fram till sekelskiftet 1800 innan planerna sattes i verket. Eftersom långhusets murverk var i relativt gott skick valde man att använda sig av detta och långhuset har idag därför ungefär samma storlek som den medeltida kyrkans. Det gör också att det befintliga långhuset idag har rester av murverk från 1100-, 1200-, 1400-talet och nybyggda delar från 1803. Eftersom den medeltida kyrkans långhus hade flera våningar revs murverket till ca halva höjden. Ett torn byggdes i väster och sakristia i öster. All puts på kyrkan knackade ner 1942 och en murverksdokumentation gjordes. Man hittade då bl a den norra portalen, skarvarna mellan olika byggnadskroppar samt spår av fönster och dörrar.

Exteriör

Förslaget till ombyggnad av Böda kyrka hade diskuterats under en lång tid och redan under 1700-talet fanns ritningsförslag framtagna. Det dröjde dock till slutet av århundradet innan arbetet på allvar påbörjades. Det blev då ett ritningsförslag av arkitekt Gustaf af Sillén vid Överintendentsämbetet (ÖIÄ) som i stort sett genomfördes. Överintendentsämbetet var den myndighet som mellan 1810 och 1918 (då det omvandlades till byggnadsstyrelsen) hade ansvar för det offentliga byggnadsväsendet i Sverige och granskade och godkände alla ritningar till Svenska kyrkans kyrkobyggnader. Gustaf af Sillén arbetade också med granskningen av ritningarna till ombyggnaden av Hulterstads kyrka. En av hans främsta insatser är ritningarna till Uddevalla kyrka. Böda kyrkas ombyggnad och bygget av tornet leddes av byggmästaren Johan Petersson. Han var verksam vid ombyggnaderna av sex öländska kyrkor bl a Mörbylånga. Han har gjort sig känd för att tolka arkitekternas ritningar tämligen fritt men i fallet Böda följde han i stort sett de ritningar som af Sillén tagit fram.

I slutet av 1700-talet inleddes en över 100 år lång period då flera av de medeltida öländska kyrkorna byggdes om och moderniserades. De mörka medeltidskyrkorna var ofta för små för

den växande befolkningen. Många av dem var också i stort behov av underhåll. Under de krig som stormaktstidens Sverige hade varit involverat i, bl a mot Danmark, hade Öland vid flera tillfällen drabbats av plundring. Församlingarna hade främst fått använda sina ekonomiska tillgångar till att återanskaffa klockor, silver m m som stulits ur kyrkorna. I slutet av 1700-talet var behovet av omfattande underhållsåtgärder stort för flera av öns kyrkor. Under perioden 1760-1860 byggdes 23 av de medeltida kyrkorna på Öland om. Vanligt var att man bevarade det medeltida tornet och byggde ett nytt långhus och kor. Böda kyrka saknade torn och här önskade man istället uppföra ett nytt torn. Eftersom delar av det medeltida långhusets murverk var i gott skick valde man att delvis använda sig av detta. Det var naturligtvis också en ekonomisk fråga. De gamla murarna skapade förutsättningarna för det nya kyrkorummet. Långhuset blev ganska kort och de övre våningarna revs. Koret gjordes fullbrett och en sakristia byggdes bakom koret. Hela kyrkan är orienterad i öst-västlig riktning med tornet i väster och kor samt sakristia i öster.

Hela kyrkan är spritputsad med slätputsade partier kring hörn, fönster och dörrar. Även takgesimserna är slätputsade. Såväl spritputsade som slätputsade ytor är avfärgade i ockragult. Samtliga tak är belagda med kopparplåt. Långhuset och sakristian har sadeltak medan tornet har ett pyramidformat tak krönt av en lanternin i trä. Lanterninen har flack, svängd takhuv och kröns av kors, förgyllda kulor och en förgylld tupp. På långhusets norra vägg har den norra porten från omkring 1230 tagits fram. Man har också blottlagt några mindre rutor som visar det medeltida murverket.

Kyrkan har ingångar i väster och söder samt separat ingång till sakristian i norr. De båda först nämnda ingångarna är rundbågiga med enkla, slätputsade omfattningar. Dörrarna av trä är dubbla och har ett rombiskt mönster. Över ingången i söder sitter en inskriptionstavla av kalksten. Sakristians dörr har en enkel rakavslutad utformning med en trädörr med stående panel. Vid samtliga ingångar finns trappor av kalksten. Ingången i väster har också en handikappramp av betong och handledare i svart smide.

Långhusets långsidor har tre par rundbågiga fönster samt ytterligare två likadana fönster på den östra gaveln. Den östra gaveln har också ett lunettfönster över sakristians taknock samt ett litet runt fönster i gavelröset. Den västra gaveln har två rundbågiga fönster men dessa är mindre än långhusets fönster. Sakristian har ett rundbågigt fönster, något mindre än långhusets fönster samt ett runt fönster i gavelröset, båda i östra gaveln. Tornet har ett rundbågigt fönster i bottenvåningen mot söder samt flera små rektangulära gluggar.

Ombyggnaden 1801-03 innebar naturligtvis en stor förändring av kyrkans utseende. Böda kyrka uppfattas idag inte omedelbart som en medeltida kyrka. Spår finns dock bevarade. Långhuset har kvar den medeltida kyrkans mått och väggarnas tjocklek är synlig i fönsternischer och dörröppningar. Kyrkans långa historia avslöjas också av den framtagna nordportalen i romansk stil. Den största förändringen av kyrkans exteriör under 1900-talet är bytet av takmaterial från tegel till kopparplåt 1969. Det förefaller också som att färgsättningen av kyrkans fasader kan ha skiftat. På äldre fotografier förefaller slätputsade partier varit avfärgade i vitt medan de spritputsade partierna haft en mörkare färgsättning. Lanterninen var under en tid dekorerad med schablonmåleri. När detta tillkom är osäkert men det togs troligen bort i samband med att lanterninens panel lagades 1942.

Böda kyrka har en lång historia men präglas idag exteriört av den nyklassicistiska stil som var rådande då kyrkan byggdes om i början av 1800-talet. Trots förändringar i form av byte av takmaterial, ett nytt fönster och handikappramp har kyrkan i huvudsak bevarat det uttryck den

fick 1803. Särskilt kulturhistoriskt värdefullt och intressant är de medeltida delarna av långhusets murverk. Det medeltida murverkets mått har skapat förutsättningen för det långhus som finns idag och ger detta dess speciella karaktär. De medeltida murarna berättar om kyrkans långa historia i Böda och om medeltida byggnadsteknik.

Interiör

Böda kyrka har ett högt tunnvalv klätt med träpanel. Mot långhusets väggar i norr och söder sitter en kraftigt profilerad taklist. Väggarna är putsade och avfärgade i vitt. På den norra väggen, under läktaren, har den medeltida ingången markerats med rits i putsen. Golvet är belagt med kalksten i hela kyrkan. I koret är också en gravhäll från 1770-talet inlagd under predikstolen. Koret och långhuset är i samma nivå. De stora rundbågiga fönstren släpper in rikligt med dagsljus. Det ger ett ljus kyrkorum i den nyklassicistiska stilens anda. Även inredningen är huvudsakligen utförd i nyklassicistisk stil. Undantag är altaruppsatsen från 1756 och orgelfasaden från 1741. Dessa båda inventarier har drag av barockens mera svulstiga formspråk. Färgsättning i kyrkorummet går idag i vitt, grått, beige, blått och grönt med inslag av rött och guld. Denna färgsättning förefaller ligga nära den ursprungliga färgsättningen in kyrkorummet med undantag av inslaget av grönt. Bänkinredningen som idag delvis är laserad i grönt var innan den byggdes om målad i ekimitation och därefter i blågrått. Kyrkan har inte målats sedan 1951 med undantag för innertaket och predikstolen som har bättringsmålats.

Altaret är placerat i en absid som är utbyggd i sakristian. Absiden är inte synlig exteriört. Detta är en planlösning som inte är så vanlig i Småland och på Öland. Under 1840-talet växte en kritik mot tegnérladornas rakavslutade korväggar vilket ledde till att många kyrkor fick absidiala kor. Denna form av planlösning blev vanlig i mitten av 1800-talet men hade inte fått genomslag när Böda kyrka byggdes om. Kanske har arkitekten som ritade Böda kyrka haft för avsikt att knyta an till kyrkans medeltida tradition genom att ge koret en planlösning som man uppfattade som typisk för den tiden. Den medeltida kyrkan som fanns i Böda hade under en kort period i början av 1100-talet en absid. Denna revs dock i slutet av 1100-talet och ersattes av ett kvadratisk kor.

Bakom absiden ligger sakristian som man når via en dörr söder om absiden. Norr om densamma är predikstolen placerad. Den har sin uppgång från sakristian. Utformningen är ett mellanting mellan den traditionella predikstolen och altarpredikstolen. Även denna lösning är ovanlig. Korets symmetri förstärks ytterligare av det raka altarskranket. I koret finns också en korbänk bevarad vid den södra väggen. Vid den norra väggen har korbänkarna ersatts av lösa stolar. Dopfunten är placerad i korets södra del.

Bänkinredningen är sluten mot mittgången och öppen mot sidogångarna. Den består av två kvarter. Bänkinredningen är tillverkad 1951 men den äldre inredningen hade ett likartat utseende.

Läktaren i väster har en svängd form. Den bärs upp av sex pelare och två pilastrar. Trappa från långhuset finns i söder. På både norra och södra sidan finns gradänger och bänkinredning kvar. Gradängernas golv är belagt med lackat trä medan golvet i övrigt är belagt med en grön heltäckningsmatta. Mitt på läktaren står orgeln.

Sakristian har förbindelse med kyrkrummet via koret och separat ingång i norr. Från sakristian finns trappan till predikstolen. Det finns också en trappa ner till källaren som

tidigare användes som pannrum. När långtrycksångpannan togs bort inreddes utrymmet för förvaring men används idag i begränsad omfattning.

Vapenhuset har ett brädklätt tak, putsade väggar avfärgade i vitt och golv belagt med kalksten. Här står bl a ett bokbord och på väggen hänger serie pastorum. Tornet har två våningar samt klockvåningen. Till tornet kommer man via en dörr från läktaren. På båda våningsplanen förvaras flera äldre inventarier t ex en orgel, delar av den runda altarringen och brandsprutor. Tornens våningsplan förbinds av trätrappor. I klockvåningen hänger två klockor.

Interiört har en hel del förändringar gjorts främst i den västra delen av byggnaden. I vapenhuset har ett nytt fönster tagits upp och ett vindfång byggts 1971. De tidigare två trapporna till läktaren reducerades till en 1951 och samtidigt sänktes läktaren. Samma år byttes också bänkinredningen ut och de nya bänkarna fick en ny färgsättning. Eftersom kyrkan inte målats om efter 1951 är denna färgsättning bevarad. Bemålningen utgör ett gott exempel på måleriarbete från den här tiden. I koret finns idag en korbänk. Troligen har det ursprungligen funnits minst fyra bänkar. De båda bänkarna i norr togs bort 1971 men när en av bänkarna i söder avlägsnades är inte känt. Möjligen kan det ha varit i samband med ombyggnaden av bänkarna 1951. Altarringen ska ha förändrats vid två tillfällen, från rak till cirkelformad och åter till rak. När den första förändringen gjordes är inte känt men den nuvarande altarskranket tillkom 1951.

Böda kyrkas långa historia är idag inte så lätt att upptäcka i kyrkorummet. På den norra väggen är en av de medeltida ingångarnas läge markerat och murverkets tjocklek indikerar en lång historia. Rummets utformning med det korta långhuset, vilket är en konsekvens av att man använde sig av det medeltida murverket, och absiden från 1803 är planlösningar som inte är vanligt förekommande.

Inventarier

Inventarierna i kyrkorummet är främst från tre olika perioder nämligen mitten av 1700-talet, 1803 och 1951. De äldsta inventarierna i form av altaruppsatsen och orgelfasaden, överförda från den gamla kyrkan, är utförda i barockstil. Från ombyggnaden av kyrkan 1803 är predikstolen som är utförd i klassicistisk stil. Även inventarierna från 1951, bänkinredningen och altarringen, förefaller att vara utförda i viss mån som kopior av äldre förebilder. De har även de ett nyklassicistiskt formspråk.

Sammanfattning

Böda är Ölands nordligaste församling. Det är också ett av öns skogrikaste områden. Inom socknen finns flera av Ölands mest kända turistmål vilket gör att turistnäringen idag är mycket viktig för socknen.

Exteriört är kyrkan kvar mycket av sin ursprungliga karaktär från ombyggnaden 1803. Under detta nyklassicistiska skal som byggnaden då fick finns det medeltida murverket kvar i långhuset vilket utgör en viktig del av kyrkans historia. De från puts frilagda ytorna på långhusets norra sida, portalen och långhusets form berättar om denna historia.

Interiören utgår från den medeltida kyrkans murverk vilket ger ett kort kyrkorum; ett intryck som förstärks av den stora läktaren. Kyrkorummet är idag stilmässigt väl sammanhållet och präglas främst av den nyklassicistiska stilen. Här finns också några äldre inventarier som

utförts i barockstil samt bänkinredningen från 1950-talet. Den sistnämnda förefaller ha gjorts efter äldre förebilder. Från 1950-talet är också bänkinredningens bemålning bevarad.

Under 1800-talet förändrades de öländska medeltidskyrkorna. Många genomgick kraftiga ombyggnader medan andra revs och ersattes av nya kyrkor. Vanligast var att man bevarade den medeltida kyrkans torn och byggde nytt långhus och sakristia. Den medeltida kyrkan i Böda saknade torn. Här bevarades istället delar av det medeltida långhuset och ett nytt torn samt sakristia byggdes. Detta är en ovanlig lösning som ingen annan öländsk kyrka kan uppvisa.

Källförteckning

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

Boström, Ragnhild, Böda och S:t Olof, Sveriges kyrkor Öland, Almqvist & Wiksell 1968

KLM Kalmar läns museums arkiv.

Kyrkobyggnader 1760-1860 del 2 Småland och Öland. Riksantikvarieämbetet och kungl. Vitterhets- och Historieakademien, Stockholm 1993.

Lindahl Göran, Högkyrkligt lågkyrkligt frikyrkligt, Diakonistyrelsens bokförlag 1955.

Nationalencyklopedin på nätet.

Ullén Marian (red) Öland Landskapets kyrkor, Riksantikvarieämbetet 2003